

Evangelizacija i obitelj: odnos u legitimnoj napetosti

Roko Kerovec

Crkva Radosne vijesti, Zagreb

roko.kerovec@zg.t-com.hr

UDK:266:286:173

Pregledni članak

Primljeno: 6, 2009.

Prihvaćeno: 9, 2009.

Sažetak

Članak istražuje legitimitet evidentne napetosti između evangelizacijskog i obiteljskog poslanja evanđeoskih kršćana. Legitimnost se traži u kontekstu širih napetosti koje se očituju na društvenoj razini kristijanizirane civilizacije, ovdje predstavljene na primjeru Hrvatske, kao i u samim novozavjetnim tekstovima koji su uvelike utjecali na nju. Teologizacija ovih napetosti u sklopu eshatološkog modela uvedenog Kraljevstva je sugeriran okvir unutar kojega se vrednuje i razumijeva dotična evanđeoska napetost. Argument članka želi ukazati kako i uspjesi i neuspjesi evanđeoskih kršćana na polju sinteze obiteljskog života i evangelizacijskih napora, podjednako svjedoče za istinu Evanđelja i prate eshatološku dinamiku Novog zavjeta kao i razvoj povijesti spasenja.

Ključne riječi: *obitelj, evangelizacija, eshatologija, Hrvatska, identitet, Crkva, Kraljevstvo*

Uvod

Malo koji prigovor upućen evanđeoskim kršćanima možemo nazvati „klasičnim“ u onoj mjeri u kojoj to možemo učiniti s prigovorom o zanemarivanju obitelji u korist evangelizacijskog poduzetništva i aktivnosti. Slijedom svog naglaska na evangelizacijskom poduzetništvu svakog pojedinačnog vjernika - čuje se - evanđeoski kršćani često imaju slijepu točku za visoku zahtjevnost obiteljskog života. Dok uokolo trče brinući se o nespasenima, kod kuće im se obitelji osipavaju. Prigovor osim što dolazi od strane kritičara evanđeoskog kršćanstva, podjednako dolazi i autokritički od strane samih evanđeoskih kršćana. Zapravo bismo mogli i općenitije reći kako je motiv zapostavljanja obitelji poradi službe Bogu postala svojevrsna civilizacijska tekovina kristijaniziranog svijeta. Ona osim posredstvom normativnog celibata katoličkog (a djelom i pravoslavnog) svećenstva, po

kojem zaređeni svećenik odustaje od obitelji poradi zahtjeva svog poziva, u suvremenu civilizacijsku svijest ulazi i putem masovnih medija pa i visokobudžetne filmske produkcije.¹ Široka društvena prijemljivost za ovu temu ne može se objasniti samo općim interesom za religijske teme, ili pak naslađujućim (ne)ukusom spram raskrinkavanja slabosti religijskih autoriteta. Njegove motive treba tražiti u privlačnosti koja počiva na sveobuhvatnoj identifikaciji civilizacije koja i sama sudjeluje u takvoj napetosti na neki način. Bilo da se radi o napetosti između karijere i obitelji, individualnog i obiteljskog identiteta, političkih ideala i realnosti, ili pak čega drugog, kristijanizirana civilizacija svoje obrasce napetosti baštini po svom opće-kršćanskom pamćenju (Braudel, 1990). Uzevši ovaj širi civilizacijski kontekst u obzir, navedeni prigovor, makar iz evandeoske perspektive, može dobiti i drugačije teološko značenje i moralnu ocjenu.

Stoga vrijedi promišljanje ove napetosti započeti određenim opažanjima vezanim uz status obitelji u suvremenom hrvatskom društvu, koje iako ne može biti reprezentativno za sva kršćanska, odnosno postkršćanska društva, ipak predstavlja zadovoljavajući faktor za parcijalno ispitivanje teze ovog članka. Naznake nekih od efekata evangelizacijske prakse kojom evandeosko kršćanstvo u Hrvatskoj praktički utječe na obitelj, trebale bi dodatno problematizirati napetosti koje se podjednako javljaju i u kristijaniziranim društvima kao i u samom evandeoskom iskustvu. Ako se navedene napetosti u svom međusobnom preklapanju mogu dovesti u svezu s perspektivom Novoga zavjeta, one mogu otkriti ne samo mogućnosti vlastitog legitimiteta, već i legitimitet teološke perspektive koja teži objedinjenju svih navedenih faktora i koja će biti ponuđena u članku. No krenimo redom.

Obitelj u Hrvatskoj između kolektivismu i individualizma

Položaj obitelji u hrvatskom društvu je podložan ideološkim i praktičnim napetostima.² Iskaz je sam po sebi problematičan i ranjiv na brojne protuiskaze. No

- 1 Potencijalna referencija na ovaj fenomen je toliko obilna da je *de facto* nepregledna. Kao reprezentativne primjere, napose u odnosu na problematiku evandeoskog aktivizma i obiteljskog života, nasumice navodim visokobudžetne dugometražne filmove: „Saved!“, Briana Dannellyja iz 2004. te „The Apostle“, Roberta Duvalla, za kojeg je Duvall bio nominiran za Oskara za glavnu ulogu. Simptomatično za podijeljenosti ove problematike, prvi se film satirički obračunava s dotičnom napetošću evandeoskog aktivizma i obiteljske osjetljivosti predstavljajući je kao Ahilovu petu evandeoskog kršćanstva, dok potonji film suosjećajno ispituje motive i razloge te napetosti suzdržavajući se od isključivih zaključaka.
- 2 Za pregled statusa obitelji u Republici Hrvatskoj, u presjeku od ideoloških opcija vezanih uz osmišljavanje karaktera i uloge obitelji do njezine pravne regulative, ovdje ovisim o radu Ivana Jakulja: „Brak i obitelj u okružju relativizma. Kanonsko-pravni osvrt“ objavljen u zborniku radova na temu „Diktatura relativizma“ (ur. Mijo Nikić i Kata Lamešić).

dok imamo na umu da napetost o kojoj je riječ nema ambiciju biti iscrpna dijagnoza obiteljskog statusa, iskaz ostaje dovoljno točan. Dva su stožera koja bismo mogli izdvojiti za potrebe argumenta ovog članka, a koja se mogu raspoznati kao polovi polja napetosti u kojem egzistira obitelj u Hrvatskoj. S jedne je strane hrvatska obitelj formatirana katoličkim obiteljskim identitetom putem kojeg sudjeluje u teksturi hrvatskog nacionalnog kolektiva (Kale, 1999). U tom je smislu obitelj nositelj kolektivnog identiteta pojedinca koji se samorazumijeva u mreži odnosa svoje obitelji i nacije. Takvu situaciju nalazimo u Hrvatskoj koja službeno uvažava suvremene zahtjeve ljudskih prava³, nužno utemeljene autonomno od svake vjerske i nacionalne platforme.⁴ Time se posredno, gotovo kao nuspojava, podiže suprotni pol kolektivističkom identitetu pojedinca koji organski učvršćuje status obitelji, te se stvara ovo društveno polje napetosti. Budući da su najčešće ugrožena ljudska prava pojedinaca ili manjina od strane većinske zajednice, vladine institucije i prestižne nevladine udruge koje se zalažu za realizaciju ljudskih prava, implicitno njeguju oblike individualizma kao protumjeru obiteljsko-nacionalnom kolektivizmu kojeg vide kao potencijalno riskantnu većinu.⁵ Dodatno opterećenje postojeće napetosti čine i ideološki tendenciozne feminističke i sve moćnije LGBT⁶ nevladine udruge i lobisti. Ovi alatima postmodernističke dekonstrukcije rastaču obiteljske identitete izgrađene na vjerskoj i nacionalnoj platformi te na njihovo mjesto implementiraju fluidne identitete na platformi tzv. gender/rodne teorije.⁷ Proporcionalno mjeri u kojoj se odvija prihvaćanje i promicanje rodne teorije u međunarodnim, a potom i u domaćim dokumentima i zakonodavstvu (Jakulj, 2009:319+), jača i reakcija Katoličke crkve (ali i drugih vjerskih zajednica⁸) koja konkretizira i amplificira postojeće kolektivističke

3 Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske osnovan je 22. veljače 2001. godine Uredbom vlade Republike Hrvatske kao stručna služba Vlade za obavljanje stručnih i administrativnih poslova u ostvarivanju sustavnog pristupa vlade Republike Hrvatske zaštiti, promicanju i poštivanju ljudskih prava u Republici Hrvatskoj (www.ljudskaprava-vladarh.hr; posjet 22. svibnja 2009.).

4 Vidi članke deklaracije: www.amnesty.hr/opca_deklaracija, posjet 21. svibnja 2009.

5 U tom je smislu iskovan neslužbeni opis demokracije kao „vladavine većine uz prava manjina“.

6 LGBT: strateški osmišljen akronim koji naznačuje kolektivnost lezbijki, gay, biseksualnih i transrodnih/transseksualnih osoba s kontroverznom pretpostavkom da alternativne seksualnosti *de facto* svrstavaju ljude u svojevrsnu manjinsku populaciju ili zajednicu.

7 Rodna teorija osporava pretpostavku da spol kao fiziološka činjenica uvjetuje formiranje osobnog ili seksualnog identiteta iskazanog kao muško ili žensko, već da je kod ovih oznaka riječ o društveno uvjetovanim kategorijama koje samim time nisu fiksne već podložne raznim varijacijama.

8 Reprezentativni slučaj vidimo u pravnom nadmetanju dvaju modela uvođenja obvezatnog spolnog odgoja u osnovne i srednje škole, čije je provođenje Ministarstvo znanosti obrazo-

strukture vjersko-nacionalnog identiteta obitelji. Putem ove dvostruke eskalacije otkrivaju se polovi kao svojevrсни epicentri društvene moći u Hrvatskoj koji čine napetost između kolektivnog (obiteljskog) i individualnog identiteta vrlo stvarnom i opipljivom.

Dvojaki efekt evangelizacije na status obitelji u Hrvatskoj

Kako se, i s kojim učincima, pozicioniralo evanđeosko poslanje u Hrvatskoj s obzirom na ovo polje napetosti o kome je riječ? Kao pokret koji ističe važnost osobnog obraćenja Bogu, kao i činjenica da mu u Hrvatskoj nedostaje šira društvena platforma za javno i masovnije djelovanje⁹, Evanđeosko kršćanstvo svojim evangelizacijskim angažmanom strateški ostaje usredotočeno na pojedinca. Budući da će hrvatski pojedinac statistički gledano najčešće biti katoličke vjeroispovijesti¹⁰, to će ujedno značiti da u određenoj mjeri svojim identitetom sudjeluje u sociokulturološkoj matrici užeg obiteljskog i šireg nacionalnog kolektiviteta. Tim posredovanjem zapravo evanđeosko kršćanstvo putem individualizirane evangelizacije ulazi u, mogli bismo reći, neželjeni sukob sa strukturama obiteljske stabilnosti u Hrvatskoj.

U tom sukobu ima dosta kolateralnih žrtava i neobičnih savezništva. Prije svega poruka Evanđelja biva svrsishodno kalibrirana kao poziv pojedincu na osobno obraćenje Isusu Kristu nevezano uz katoličanstvo njega samog, njegove obitelji ili njegovog naroda. Osobni odnos s Bogom mora biti pretpostavljen svim ostalim odnosima, uključujući i obiteljske, a ukoliko mu se zahtjevi drugih odnosa suprotstave, treba ih držati neprijateljskima (usp. Lk 14,26). Iako nije nužno

vanja i športa odobrilo na eksperimentalnoj razini koncem studenoga 2007. Napetost se ovog puta očitovala između „konzervativnog“ modela čiji je program sastavila udruga „Grozđ“ (Glas roditelja za djecu), i libertarijanskog, kojeg je sastavila udruga „Forum za slobodu odgoja“. Grozđov program su poduprle sve značajnije vjerske zajednice u Hrvatskoj (www.udrugagrozd.hr; posjet 22.svibnja 2009.). MZOŠ je naposljetku, pomalo na ruku Forumu za slobodu odgoja, odustalo od uvođenja obvezatnog zdravstveno-spolnog odgoja u škole. Možda bi se moglo reći da je ova odgojna inicijativa pukla pod pritiskom društvenog polja napetosti.

- 9 Doduše postoje brojne akademske i humanitarne organizacije i institucije u Hrvatskoj koje bi se mogle nazvati evanđeoskim, no primarni i najznačajniji evanđeoski društveni utjecaj odvija se po ključu osobnih evangelizacijskih aktivnosti. Za pregled evanđeoskih institucija, djelovanja i evanđeoskih kršćana najčešće okupljenih u crkvama reformacijske baštine vidi Jambrek: *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*.
- 10 Prema popisu stanovništva iz 2001. katolici čine 87.8% hrvatskog stanovništva. Što se tiče evanđeoskog prozelitizma katolika u Hrvatskoj vidi moj članak „Kristovo uskrnuće i eshatološka vizija Božjeg kraljevstva kao platforma evangelizacijske prakse“, Kairos, 2008. Ovdje se ne bavim vrednovanjem ove prakse već samo njenom evidencijom.

integrirano u samu poruku Evanđelja, nerijetko će ona biti potpomognuta s argumentativnim postupcima postmodernističke društvene dekonstrukcije: „Odanost Katoličkoj crkvi, a korelativno obitelji i narodu, nije Bogom dani mandat već civilizacijska indoktrinacija“¹¹. U slučaju evangelizacijskog uspjeha, obraćeni pojedinac se samorazumijeva kao „nanovo rođen“ (usp. Iv 1,13; 3,3-8) te svojim novim vjerskim identitetom potiskuje svoje obiteljsko (biološko) rođenje u drugi plan čime *de facto* postaje faktor obiteljske nestabilnosti. Obiteljska fleksibilnost, kao i kvaliteta postojećih odnosa, uz dušobrižničku kvalitetu evanđeoskog mentora novog obraćenika, igrat će presudnu ulogu u obiteljskoj amortizaciji ove promjene te presudno utjecati na njenu stabilnost. No u slučaju nastanka obiteljske traume, izazvane obraćenjem jednog njezinog člana, evanđeoski kršćanin će nerijetko ekvivokacijski pribjegavati mehanizmima ideološkog individualizma gradeći svoj prostor slobode na istim temeljima na kojima bi to činila npr. netom deklarirana homoseksualna osoba u kontekstu konzervativne ili neodobravajuće obitelji.¹²

Rekavši sve ovo, ne smije se smetnuti s uma da je Evanđeosko kršćanstvo u obiteljsko-moralnom smislu temeljito konzervativan pokret. Platforma njegovog šireg društvenog angažmana svoju zornost, poradi svoje utjecajnosti, dobiva u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je obiteljska dobrobit *spiritus movens* značajnog djela političko-društvenih inicijativa evanđeoskih kršćana (Lindsay, 2007). Kao jedna od najutjecajnijih evanđeoskih paracrkvenih organizacija, od ranih 80-ih godina prošlog stoljeća na ovamo, nameće se „Focus on the Family“. Riječ je o organizaciji koja funkcionira kao mreža suradničkih afilijala koje u svom žarištu drže obiteljske vrijednosti i politički angažman koji ih podupire. Na taj se način izgrađuje kolektivistička struktura obiteljske stabilnosti vrlo slična onoj koju smo zapazili u katoličkoj varijanti u Hrvatskoj.¹³ Naravno da je iluzorno očekivati da evanđeoski pokret u Hrvatskoj u svojoj trenutačnoj fazi poduzima inicijative sličnih razmjera, no obiteljske su vrijednosti transkulturalni interes evanđeoskih kršćana, te će oni tražiti načina da ih u korist obitelji posreduju i u Hrvatskoj. Ne treba posebno isticati da smo ovime upravo iscrtili konture napetosti dvojakog efekta evangelizacijskog djelovanja u Hrvatskoj.

11 Vidi dokument „Suvremeno evanđeosko gledište rimokatoličanstva“, poglavito IX poglavlje: „Poslanje Crkve“. Hrvatski prijevod objavljen u *Kairosu*.

12 Ovu tvrdnju je iznimno teško dokumentirati tako da njeno ishodište nalazim u širem evanđeoskom iskustvu dušobrižničke prakse, kao i iskustvu samih obraćenika i njihovih obitelji. Budući da je ovakav razvoj situacije ujedno i teološki motiviran, može se reći da je scenarij u nekoj mjeri potenciran i od samih obraćenika.

13 Vidi www.focusonthefamily.com.

Novozavjetne naznake obitelji u napetosti

Bilo da se radi o napetostima kristijaniziranog društva, kršćanske obitelji ili pak društvenih učinaka evangelizacije, novozavjetni materijal povijesno interferira s napetostima na svim razinama. Ako ih već izravno ne uzrokuju, novozavjetni tekstovi ove civilizacijske napetosti svakako pojašnjavaju iz barem dva razloga. Prvi je razlog u njihovom civilizacijskom plasmanu u sklopu zapadne logosfere, što znači da su napetosti pronikle u povijesnom zamahu tumačenja novozavjetnih tekstova i njihove višestruke primjene. Drugi je razlog činjenica da se napetosti koje smo opazili u društvenosti oblikovanom novozavjetnim tekstovima očituju i u samim tekstovima. Opširni hermeneutički zahvat ovdje nije moguć, ali je zato ilustrativni pregled tekstualnih odlomaka koji naznačuju polje eshatološke napetosti u kojima egzistira obitelj vrlo informativan. Ovaj pregled je za sada dovoljno ograničiti na neke primjere u Isusovim i Pavlovim naučavanjima.

Naznake obitelji u napetosti u Isusovim propovijedima

Karakter Isusove poruke u kontekstu židovstva 1. st. nerijetko je značio razdor u židovskoj obitelji (Neusner, 2000). Stoga ne čudi Isusova izravna „obavijest“ o cijeni prihvaćanja njegove poruke:

„Došao sam rastaviti čovjeka od oca njegova i kćer od majke njezine i snahu od svekrve njezine; i neprijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi“ (Mt 10,35-36).

Ovdje, dakako, treba izbjeći zamku doslovnog kauzaliteta Isusovog poslanja, kao da bi on tobože bio strateški poslan da razara obitelj. Radi se o implikacijama njegove službe po obitelj, ili još preciznije, implikacijama učeničkog nasljedovanja iste. Koji bi to faktor njegove službe imao ovakvu posljedicu po obitelj možemo konkretnije vidjeti u istom Evanđelju dva poglavlja dalje:

„Dok je on još govorio narodu, stajahu vani njegova majka i njegova braća. Željeli su s njim govoriti. Netko mu reče: ‘Evo, vani stoje tvoja majka i tvoja braća i žele s tobom govoriti.’ A on odgovori: ‘Tko je moja majka i tko su braća moja?’ I pruži ruku prema svojim učenicima te reče: ‘Evo moje majke i moje braće! Tko god, naime, vrši volju moga nebeskog Oca, on je moj brat, moja sestra i majka’“ (Mt 12,46-50).

Dakle Isus redefinira odnose tradicionalne židovske obitelji po novom kriteriju; umjesto putem rodoslovne linije, u obiteljski odnos s Isusom stupa se po kriteriju poslušnosti Bogu. Ono što je ovdje kontroverzno jest Isusova implikacija da su poslušnost Bogu i rodoslovna pedanterija židovstva u raskoraku, a možda čak i u sukobu. Budući da su židovska rodoslovlja jamstvo pripadnosti Božjem narodu,

odnosno obitelji¹⁴, odbacivanjem prioriteta obiteljskih obveza i uspostavljanju novu obiteljsku strukturu, Isus je *de facto* Abrahamovu baštinu omogućio autonomno od ekskluzivnog židovstva koje sebe smatra njezinim isključivim primateljem. Time se Isus postavlja u sukob s obiteljsko-nacionalnim kolektivitetom koji svoj identitet uglavljuje u Bogu Abrahama, Izaka i Jakova i njegovim obećanjima kanaliziranim kroz židovski rodni ekskluzivitet.

No Isus nije dekonstrukcijom „tradicionalnih“ obiteljskih odnosa jednostrano otpustio napetost u kojoj se nalazi obitelj (a posljedično i narod). U pitanju rastave braka, nasuprot ondašnjoj opciji Hilelove farizejske škole koja ju je maksimalno olakšala (Bruce, 1995:42), Isus je gotovo onemogućuje. Čini se da je preljub jedini kriterij kojeg Isus dozvoljava kao valjani povod rastave braka. U tom smislu je za našu temu zanimljivo u kojem kontekstu on uspostavlja stabilnost braka, a posljedično i obitelji:

„Približiše mu se farizeji, u nakani da ga kušaju, te ga upitaše: ‘Je li dopušteno čovjeku otpustiti svoju ženu s kojeg mu drago razloga?’ On im odgovori: ‘Zar niste čitali da ih je Stvoritelj, kad ih u početku stvori, stvorio muško i žensko ... Dakle: što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja.’ Nato ga upitaše: ‘Kako je onda Mojsije naredio da se ženi dadne otpusni list i da se otpusti?’ On im odgovori: ‘Mojsije vam je zbog vašeg okorjelog srca dopustio da možete otpustiti svoje žene. Ali u početku nije bilo tako. A ja vam kažem: tko otpusti svoju ženu čini preljub...’ (Mt 19,3.9)

Neraskidivost bračnog saveza Isus zapravo uspostavlja po istim kriterijima po kojima je ranije dekonstruirao postojeće strukture obiteljskih odnosa. Bračna sveza, uspostava „jednog tijela“ između muškarca i žene (Mt 19,5), Božji je izvorni naum te je očuvanje tog jedinstva imperativ poslušnosti Bogu. U tom smislu Mojsije, koji ovdje stoji kao platforma postojećeg obiteljsko-nacionalnog kolektiviteta Židova, nije u potpunosti zadovoljavajući. Njegova vizija obitelji nije idealna nego, dozvoljavajući kontroliranu rastavu braka, Mojsije izvodi svojevrsni zahvat smanjenja štete poradi njihove okorjelosti. Stoga ovdje vidimo da Isus ponovno stoji u sukobu s ekskluzivnim judaizmom, ali ovog puta u korist stabilnosti braka, dok njegovu neraskidivost uspostavlja autonomno od Mojsija. Važno je naglasiti da ova neraskidivost braka pripada sferi Isusovog (ili izvorno Božjeg), a ne Mojsijevog autoriteta, te da s prethodnom dekonstrukcijom postojeće strukture obiteljske stabilnosti, tvori napetost u eshatološkoj novini koja se odvija po Isusovom poslanju.

14 Očuvanje Izraela kao izravnog i legitimnog Abrahamovog potomstva, što znači nacionalna definicija baštinika Božjih obećanja, izravno stoji u pozadini tema obnove rodoslovlja, raskidanja mješanih brakova i jezičnog purizma hebrejske djece i mladeži u knjigama Ezre i Nehe-mije. Ako prihvatimo historijsku konstrukciju židovstva Drugog hrama (eng. *Second Temple Judaism*), onda su iste ove teme u ovim knjigama, povezane uz izgradnju i simbolizam Drugog hrama, društveno relevantne i u vrijeme u kojem Isus djeluje (Wright, 1992:224-226).

Naznake obitelji u napetosti u Pavlovim propovijedima

Vrlo slično polje eshatološke napetosti u kojoj egzistira smisao i dinamika obiteljskog života kršćana nalazimo i u pavlinskom literarno-teološkom korpusu. Korintskim je kršćanima¹⁵ Pavao dao savjet da na prvo mjesto stave misijski životni stil te u tu svrhu, napose u 7. poglavlju, relativizira dotadašnje viđenje braka i obitelji kao *conditio sine qua non* ispunjenog života. Korintski kršćani i kršćanke će dobro učiniti ukoliko se ugledaju na Pavlovu nespontanost brakom i obitelji (1 Kor 7,7-9) - da ostanu slobodni. Svakako se treba prisjetiti kako Pavao ne daje nikakvog kategoričkog naputka u pitanju opredjeljenja spram stupanja u brak; oni koji „izgaraju“ neka se žene, a oni koji već jesu u braku neka ne traže rastave. No poradi eshatološke hitnosti – „vrijeme je kratko“ - „Preostaje da i oni koji imaju žene, žive kao da ih nemaju“ (7,29). No s ovom, u najmanju ruku ležernom perspektivom na obveze obiteljskog života, ne staje dekonstrukcija ideala obitelji u Pavlovoj izvedbi. S natruhama sarkazma Pavao obiteljski život ocjenjuje kao „zemaljsku patnju“ od koje bi želio sačuvati mlade kršćane (7,28). S ovim savjetima korintskoj crkvi Pavao nedvojbeno uspostavlja prvi pol polja napetosti u kojem promatramo obitelj.

Drugi pol polja ove napetosti Pavao uspostavlja nesmanjenom jasnoćom. Obiteljske odnose muža i žene, te roditelja i djece, Pavao u 5. i 6. poglavlju poslanice Efežanima vidi kao tkivo od kakvog je satkan misterijski odnos Krista i Crkve:

„Zato će čovjek ostaviti oca i majku te prionuti uz ženu svoju i bit će oni samo jedno tijelo. Ova je tajna uzvišena – a ja velim da je uzvišena u odnosu na Krista i Crkvu. Dakle, neka svaki pojedini od vas ljubi svoju ženu kao samoga sebe, a žena neka poštuje svoga muža“ (Ef 5,31-33).

Ne samo da je ovdje i u nastavku odjeljka obitelj prikazana kao poželjna opcija, ona je upravo nužna za poimanje i proživljavanje odnosa Krista i njegove Crkve shvaćene kao njegove zaručnice. Ovdje više ne govorimo o obitelji kao zajednici osobnog životnog ispunjenja, ovdje govorimo o obitelji kao nositeljici svjedočanstva plana spasenja; o samoj evangelizaciji! Stoga ništa ne čudi Pavlova opomena kako zapostavljanje praktične skrbi za ukućane znači ništa manje nego nijekanje same vjere i zapadanje u stanje gore od nevjerničkog (1 Tim 5,8).

15 Kada uzmemo u obzir sve specifičnosti korintke crkve i njezinih problema, a samim time i Pavlovih uputa, njihova krajnja kulturološka relativizacija kao i lokalno ograničena primjena i dalje ostaje nezadovoljavajuće rješenje. Kako bi izbjegao zaoštavanje sukoba s Korinćanima, Pavao ih sustavno opominje kako upute i uredbe koje im daje nisu *ad hoc* samo za njih nego to naučava „po svim crkvama“ (1 Kor 4,17; 11,6; 14,33; 16,1). To znači da su dotične upute integralni dio Pavlove poruke i učenja koliko god specifično primjenjuje na situaciju u korintskoj crkvi.

Polje napetosti kod Pavla je toliko da zapadamo u iskušenje da ga ukinemo proglašavajući njegove polove proturječnim, iskušenje kojemu mnogi nisu odoljeli. Suvremeni biblijski stručnjaci, filološkim kriterijem lingvističkih i narativnih razlikovanja, tematsku napetost u pavlinskom korpusu najčešće razrješavaju proglasom pseudopavlinskog autorstva jednog djela tog korpusa - ponajprije pastoralnih poslanica (dvije poslanice Timoteju i jedna Titu). Jezgra ovog scenarija bi se mogla izreći na sljedeći način: „Autor ‘velike četvorke’¹⁶, Pavao, dinamični je misionar koji nastavlja pokret Isusa iz Nazareta; autor pastoralnih poslanica, pseudopavao, statični je biskup koji podiže crkvenu organizaciju“¹⁷. Time je tematska napetost jednostavno raspuštena, a polovi napetosti neovisno razmješteni u svojim zasebnim interesnim krugovima. Evandeoska teološka egzegeza ne pribjegava ovakvim rješenjima ne samo poradi svog konzervativnog shvaćanja kanona, već i poradi činjenice da evandeoski kršćani osjećaju kako te napetosti egzistiraju i u njihovom vlastitom kršćanskom iskustvu. Dinamični zahtjevi evangelizacijskog poslanja bivaju objedinjeni sa statičnim zahtjevom obiteljskog sklada. Upravo ovo vlastito iskustvo hermeneutički omogućuje evandeoskim kršćanima da pavlinski tematski korpus ne vide kao skup zasebnih, međusobno isključivih tema, već kao panoramski pregled koji u istom zamahu objedinjuje i ekstremne tematske polove. Time retorička, gramatička i tematska raznolikost koja nedvojbeno postoji u pavlinskom korpusu, u evandeoskoj perspektivi ni pošto nije počišćena pod tepih. No nesputanost zahtjevima apriori dekonstrukcijskih programa, omogućuje opažanje prozaične činjenice da isti čovjek s istim idejama može u različitim narativnim kontekstima zvučati posve različito (poput sveučilišnog profesora čije teme i govor za katedrom i za obiteljskim stolom mogu zvučati posve različito).

Eshatologija uvedenog kraljevstva kao paradigma polja napetosti

Kršćanska napetost između zahtjeva evangelizacije i unutrašnjeg obiteljskog sklada nije stvar samo specifičnog vjerskog i životnog iskustva već ima i svoj teološki format. Teologizacija napetosti je potpuno prirodni slijed događaja budući da ona egzistira na razinama (post)kristijaniziranog društva, kršćanskog pojedinca i

16 Poslanica Rimljanima, Galaćanima i dvije Korinćanima.

17 Filološki se kriteriji u strukovnoj praksi otkrivaju više kao instrument ostvarivanja specifičnih teoloških ili historijskih rješenja koja zahtijevaju određenu klasifikaciju pavlinskog korpusa i selektivnu diferencijaciju njegovih tema (Wright, 1996:29-35). U tom je smislu reprezentativan filološko-teološki zahvat J. D. Crossana kada mu za konstrukciju „radikalno nenasilnog Pavla“, zamišljenog kao antiimperijalističkog pacifista, smetaju pastoralne poslanice koje vidi kao plod „reakcionarnog i konzervativnog Pavla“ (Crossan, 2007:143+).

tema Svetog pisma te ih samim time i objedinjuje. U kršćanskom iskustvu, daka-ko, postoji čitav niz raznovrsnih napetosti. Poradi toga teološku perspektivu koja bankrotira upravo na ovim napetostima možemo ambiciozno prozvati „ključem hermeneutike većeg djela Novoga zavjeta ... te Isusove službe i učenja“ (Fee/Stuart, 1999:130). Teološka perspektiva o kojoj je riječ je model tzv. uvedenog kraljevstva ili uvedene eshatologije. Ukratko se ovaj model iz perspektive izvornih primatelja novozavjetnih knjiga i poslanica može opisati na sljedeći način:

Dolazak kraja ovog doba, značio je i novi početak - početak Božjeg novog, mesijanskog doba. Novo doba nazivalo se isto tako i kraljevstvom Božjim, što je značilo “vrijeme Božje vladavine”. To je novo doba trebalo biti vrijeme pravednosti (Iz 11,4-5), vrijeme mira u narodu (Iz 2,2-4). Trebalo je to biti doba punine Duha (Joel 2,28-30), kada će se ostvariti novi savez o kojemu je govorio prorok Jeremija (31,31-34; 32,38-40). Grijeh i bolest će nestati (npr. Zah 13,1; Iz 53,5). Čak će i materija osjetiti blagotvorne posljedice novoga doba (npr. Iz 11,6-9)... Isus je najavio da je kraljevstvo, koje treba doći otpočelo s njegovim dolaskom. A onda je odjednom bio razapet i svjetla su se ugasila. Ali ne! Tragedija je dobila svoj slavni nastavak. Trećega dana uskrsnuo je od mrtvih i prikazao se mnogim svojim sljedbenicima... Dolazak Duha u punini i snazi, znacima i čudima, dolazak novoga saveza - sve su to bili znaci da je kraljevstvo stiglo. No kraj ovoga doba očito se još nije dogodio. Kako su oni to trebali shvatiti? Vrlo su rano prvi kršćani shvatili da Isus nije došao donijeti “konačan svršetak”, već početak “svršetka”. Tako su zaključili da su Isusovom smrću i uskrsnućem te dolaskom Duha, već nastupili blagoslovi i blagodati budućnosti koja tek treba nastupiti. Stoga, na neki je način kraj već došao. No s druge strane, nije stigao u potpunosti. Tako je to “već ali i još ne”. Rani su vjernici stoga doista naučili biti eshatološki narod. Oni su živjeli između doba - to znači između početka kraja i konzumacije kraja. Naviještanjem “Gospodnje smrti sve dok on ne dođe” (1 Kor 11,26), oni su slavili svoje eshatološko postojanje kod Božjega stola (Fee/Stuart, 1999:129-130).

Model uvedenog kraljevstva, dakle, vidi doba Božje vladavine nad svojim stvorenjem započeto Kristovim uskrsnućem, a u potpunosti ispunjeno njegovim budućim povratkom u slavi. To znači da Božji narod, ali i čitav svijet, žive u stanju eshatološke napetosti između života kraljevstva koje već jest ali i koje tek dolazi, i „ovog doba“¹⁸ koje još uvijek jest ali i koje već prolazi iako se prvome i dalje opire. Prihvatimo li ovaj teološki model kao interpretativni okvir napetosti o kojima je prethodno bilo riječ, one dobivaju novo značenje i vrednovanje. No u interpretativnim zahvatima će se trebati znati oduprijeti izazovu pojednostavljenih

18 U ovoj teološkoj perspektivi „ovo doba“ ili „staro doba“ predstavlja domenu od Boga odmetnutog svijeta, palog u grijeh koji je posredstvom pobune protiv svog Stvoritelja, dopalo u ruke Zloga (usp. 1 Iv 5,19) s kime baštini i sudbinu.

kategorizacija koje bi polove polja napetosti (pogotovo onih društvenih) olako plasirale, bilo u dinamiku novog doba Božje vladavine bilo u suprotstavljajuću mu dinamiku starog doba.

Tko je tko u napetostima uvedenog kraljevstva?

Podnaslov ovog odjeljka je dan u obliku pitanja, a logikom svoje problematike takav će morati ostati i na kraju. Razmjere zamršenosti o kojima je ovdje riječ prepoznat ćemo već na polazištu našeg pitanja: koliko je Božjeg kraljevstva realizirano u kristijaniziranoj civilizaciji zapadne logosfere? Naravno, ne postoje ni metodologija ni instrumentarij kojima bismo to pitanje mogli istražiti. Kršćanska je ekleziologija, pod pritiscima povijesnih izazova, već od vremena Konstantinova obraćenja Božje kraljevstvo pretendirala poistovjećivati sa samom sobom (McGrath, 2006:472-473). U slučaju katoličke ekleziologije, smatra se da je identifikacija Crkve i Kraljevstva doživjela svoj vrhunac u vrijeme Prvog vatikanskog koncila (1869.-70.). To je pak rezultiralo poistovjećivanjem katoličke vjerske prakse, ponašanja i upravne hijerarhije sa zemaljskim očitovanjem samog Kraljevstva, te je svoje društvene inicijative smatrala reprezentativnim za Kraljevstvo. U tom bi smislu sve društvene institucije, pokreti i inicijative koje bi bile u ideološkom sukobu sa institucionalnom crkvom bile klasificirane kao snage starog doba koje se opiru uvođenju Kraljevstva. Takvo je eshatološko rješenje izazvalo veliko nezadovoljstvo već i unutar same Katoličke crkve te je uvelike ublaženo Drugim vatikanskim koncilom koji je Katoličku crkvu otvorio za dijalog sa svijetom (isto, 2006:473).

Unutrašnji prijepori i iskustvo Katoličke crkve samo je jedan od mogućih poticaja za održavanjem razlikovanja pojmova Crkve¹⁹ i Kraljevstva, koliko god da su oni međusobno povezani. Kristijaniziranim društvima, slijedom Kristovih eshatoloških najava u Novom zavjetu²⁰, Crkva uistinu mora priznati stanovitu prisutnost njegovog kraljevstva, no pri tom ne smije zaboraviti da ono nije u potpunosti realizirano, a još manje sebe izjednačavati s njime. To konkretno znači da društvene snage koje ograničavaju doseg moralno konzervativnih inicijativa koje dolaze od strane Crkve ne mogu automatski biti etiketirane kao bezbožne ili protivne Kraljevstvu. Jer koliko god Božji narod bio revan i legitiman u uvođenju Kraljevstva u svijet, on ga ne može realizirati do časa Kristovog slavnog povratka; kršćanska teokracija bez vidljive i slavne Kristove prisutnosti na zemlji jest ideja

19 U tekstu razlikujem pojmove „Crkva“ – mistično tijelo Kristovo sačinjeno od svih vjernika nevezano uz njihovu konfesionalnu pripadnost, i „Katolička crkva“ – vjerska zajednica koja je definirana vidljivim kriterijima sakramenta i upravnom domenon hijerarhijskog autoriteta.

20 Progres i problematično širenje Kraljevstva po svijetu u periodu prije Kristovog povratka najjasnije su izloženi u 13. poglavlju Matejevog evanđelja.

tiranije koja nije ništa probavljivija od drugih tiranija koje stoje pod povijesnom osudom. Protivljenje preambicioznim društvenim inicijativama Crkve od strane nekršćanskih snaga ponekad može biti i podsjetnik Crkvi na eshatološku istinu „ne još“ Kraljevstva koju je ova u iskušenju zaboraviti. Ako ultimativna vizija Crkve nije uglavljena u Kristov povratak, već je umjesto toga iscrpljena u društvenoj kristijanizaciji, ona nesvjesno može raditi i protiv Kraljevstva kojeg želi uvesti, dok bi se njezini sekularni, odnosno libertarijanski protivnici u nekim slučajevima mogli očitovati upravo kao njegovi privremeni i nesvjesni opslužitelji²¹. U Hrvatskoj bi se to moglo očitovati putem društveno-političkog lobiranja Katoličke crkve koja ponekad svojim inicijativama obiteljske konsolidacije može stjerati u isti kut evanđeoskog obraćenika i deklariranog homoseksualca koji potom pribjegavaju istoj strategiji stvaranja prostora osobne slobode. Jasno je stoga da Evanđeoski kršćani u tim uvjetima ne mogu ovu obiteljsku konsolidaciju prepoznati kao uvođenje Kraljevstva koliko god i sami osjećali da je obitelj povezana putem vjerskog identiteta, i koliko god i sami željeli pridonjeti takvoj konsolidaciji.

Legitimitet napetosti između obitelji i evangelizacije

Jedna rasprava između Isusa i Saduceja o bračnom statusu po uskrsnuću, pri kojoj je Isus prilikom suzbijanja saducejskog trik pitanja dokinuo njegovu vječnu perspektivu²², ne dozvoljava nam da svrhu obitelji rasprostranimo u vječnost. Kada Kraljevstvo bude u potpunosti realizirano, određene funkcije²³ braka i obi-

21 Ova pomisao prečesto sablažnjava društveno aktivne kršćane ako se uzme u obzir baština proroka Jeremije koji Nabukodonozora, babilonskog kralja koji dolazi porobiti Judeju, naziva slugom Božjim (Jer 25,9; 27,6; 43,10). Poigravanje titulom sluge Božjeg, koju čas pridaje Jakovu (Izraelu, Jer 30,10), čas Davidu (33,21-26) a čas osvajaču koji im prijete, Jeremija, čini se, koristi kako bi napao nekritičko samopouzdanje Hebreja u svoju ispravnost poradi statusa Božjeg naroda (sluge). Isto iskustvo živi i u povijesti kršćanskog zapada koji je svog osvajača Atilu nazvalo „bičem Božjim“ prozivajući time vlastito otuđenje od Boga. Premda kao iznimka a ne pravilo, tema neprijatelja koji nesvjesno i privremeno služi Bogu kada njegov narod za njega izgubi sluh, jest dio baštine Božjeg naroda.

22 Mt 22,23-33. Mk 12,18-27. Lk 20,27-38.

23 Najvjerojatnije se radi o prokreacijskoj funkciji braka koja je dokinuta u uvjetima besmrtnosti, a ne o anđeoskoj bestjelesnosti uskrsnuća, ili dokidanju bračne ljubavi supružnika koja je začeta prije njega. Saduceji su pokušali napasti uskrsnuće strategijom „reductio ab absurdum“ pokazavši kako pitanje održavanja obiteljskog imena u slučaju muževe smrti, koje je regulirano Zakonom (Pnz 25,5-10), izgleda apsurdno u uvjetima tjelesnog uskrsnuća. Budući da nema smrti, a time i opasnosti da izumre obiteljsko ime, logika Zakona koja to sanira zamjenskim muževima je po tom pitanju dovršena. Činjenica da je prokreacija ustanovljena prije pada, što znači i prije smrti, nije pitanje oko kojeg se ova rasprava vrti. Njena početna točka jest perspektiva leviratskog propisa i njene implikacije po uskrsnuće (Wright, 2003:420-423).

telji bit će dokinute. Evangelizacija, po svojoj svrsi, očito ima u vidu vječnost koju opslužuje, pa tu dolazimo do napetosti prouzrokovanom ovim dvama „rokovima trajanja“. No ne radi se ovdje samo o napetosti između zahtjeva: obitelj ili evangelizacija. Slijedom Pavlovog viđenja obiteljskog zajedništva kao analogije misterijskog zajedništva Krista i Crkve, također imajući u vidu da iako Crkva tek očekuje dolazak Kralja, ona već i sada u ograničenom smislu prima Kraljevstvo i prebiva u njemu (Kol 1,13. Heb 12,28), tada nam se sama obitelj predstavlja kao „instrument“ evangelizacije koji sudjeluje u dinamici napetosti uvedene eshatologije. Mogli bismo stoga reći da se polje napetosti ocrtava između polova unutarnjeg (statičnog) obiteljskog sklada i evangelizacijske (dinamičke) funkcije obitelji koja je otvorena nemiru svijeta kojeg evangelizira.

U praksi se ta napetost očituje između strateške izgradnje kvalitetnih obiteljskih odnosa i njihovog opterećivanja evangelizacijskim zahtjevima poradi kojih ta kvaliteta trpi. Tu treba preispitati jedan stereotip koji se prečesto javlja u samorazumijevanju evanđeoskih kršćana a prema kojemu je samo skladna obitelj valjano evangelizacijsko svjedočanstvo, dok ga obiteljski problemi nekako falsificiraju. Pretpostavimo na čas da je stupanj obiteljske stabilnosti proporcionalan količini u nju uloženog vremena i napora. Ako je ova hipotetička premisa početno polazište, evangelizator koji može pokazati skladnu obitelj morao je ulagati u statički, a zapostaviti dinamički faktor evangelizacije²⁴ napustivši polje napetosti u korist statičkog faktora. Njegovo evanđeosko svjedočanstvo, u svojevrсноj analogiji, svjedoči o eshatološkoj „već jest“ fazi Kraljevstva, dok zanemaruje „još nije“ fazu. Kakvu on poruku implicitno šalje ostalim kršćanima od kojih je svatko na svoj način evangelizator? „Kraljevstvo je već ovdje. Ako nemaš skladnu obitelj onda si u nekakvom sukobu s Kraljevstvom te si kao takav diskvalificiran ili oslabljen što se tiče evangelizacijske prakse“. Karikatura, znam, ali s dovoljno elemenata istine da ostane informativna. Ovakva perspektiva potom stvara ozračje stigme kršćana s obiteljskim problemima u evanđeoskoj zajednici te stvara pritisak na evangelizacijski aktivne članove obitelji da se ti problemi skrivaju. Lice-mjerstvo u tom slučaju nije vezano uz samouzdanje, već uz pomanjknje hrabrosti da se obiteljski život učini transparentnim i autentičnim što je preduvjet obiteljske evangelizacije! Rješenje ne može biti jednosmjerno; kolektivni identitet evanđeoske egzistencije je prevažan i prejak da bi pripadajući pojedinac mogao u isto vrijeme biti otvoren sa svojim obiteljskim problemima i još k tome zadržati evangelizacijski autoritet. Cijela evanđeoska zajednica treba biti osviještena da Kraljevstvo *još nije* u potpunosti realizirano te da evangelizacijsko poslanje uključuje svjedočanstvo te istine i na koži vlastite obitelji. Obiteljski problemi od evangelizatora čine čovjeka čežnje i nade za cjelovitošću Kraljevstva u slavi. Tom

24 Kao što se Pavao pribojavao da će biti slučaj u Prvoj poslanici Korinćanima.

čežnjom on postaje blizak i razumljiv poslanik palom svijetu koji intuitivno osjeća isti nedostatak i uzdiše istim uzdasima (usp. Rim 8,18-25).

Na kraju poglavlja treba naglasiti da razmjer obiteljskih problema legitimnog evangelizatora ne smije ići toliko daleko (npr. rastava braka ili obiteljsko zlostavljanje) da bi po svojoj analogiji svjedočio o Kraljevstvu koje uopće i nije stiglo²⁵. Napuštanje eshatološke napetosti urušavanjem u bilo koji od njegovih polova umanjuje istinitost evanđeoskog svjedočanstva.

Zaključak

Članak je istraživao legitimitet evidentne napetosti između evangelizacijskog i obiteljskog poslanja evanđeoskih kršćana. Legitimnost se tražila u kontekstu širih napetosti koje se očituju na društvenoj razini kristijanizirane civilizacije, kao i u samim novozavjetnim tekstovima koji su je uvelike oblikovali. Teologizacija ovih napetosti u sklopu eshatološkog modela uvedenog Kraljevstva prirodni je nastavak opažanja da se napetosti ostvaruju na svim razinama koje su pod kršćanskim utjecajem. Upravo ova teološka sinteza, ako je argument članka valjan, daje apologiju prigovoru da evanđeoski kršćani strastveno vrednuju obitelj i širenje Božjeg kraljevstva putem evangelizacijskih napora, a ujedno su u oba slučaja podložni neuspjesima u nekoj mjeri.

Ako je svjedočanstvo da je Kristovim uskrsnućem nastupilo uvođenje Božje vladavine u umirući svijet, a da će se tek njegovim slavnim povratkom njegovo Kraljevstvo u svijetu konačno ustoličiti, ovi neuspjesi u ograničenom smislu također imaju svoju evangelizacijsku ulogu. Priznavanje ove eshatološke činjenice, osim legitimiteta napetosti o kojoj je ovdje riječ, evanđeoske kršćane također oslobađa od prijetvornosti nametnute pritiscima vlastitih obiteljsko-evangelizacijskih ideala koji vide da kraljevstvo „jest“ ali ne i da „još nije“. Ista činjenica oslobađa kršćane i od društvenog hiperreakcionizma jer, osim njih, „još ne“ fazu kraljevstva posredno potvrđuju i njezini tradicionalni društveni suparnici koji u Kristovoj odsutnosti ograničavaju društveni doseg kršćanske vizije života.

Evanđeoski se kršćani stoga s ovom napetošću u praksi ne smiju nositi tako da ukinu jedan od polova polja napetosti pa da nemoćno ignoriraju svoje neu-

25 U tom svjetlu bismo trebali gledati Pavlove restriktivne upute Timoteju o obilježjima kandidata za starješine crkve (jedanput ženjen, dobro upravlja svojim domom, drži djecu u podložnosti, lijepo svjedočanstvo prema vani, itd. 1 Tim 3,1-7). Ovi zahtjevi nisu toliko inducirani vizijom ideala realiziranog Kraljevstva, već su reakcija na vrlo problematično stanje među učiteljima i vođama crkve u Efezu gdje je Timotej poslan da uvede red. Ovi problemi stoje navedeni kao svrha Pavlovog pisanja poslanice na samom njezinom uvodu (1,3-7) i ne smiju se izgubiti iz vida kao poticaji tema do samog njezinog kraja.

spjehe ili da izmišljaju razne duhovne strategije kojima bi u potpunosti realizirali Kraljevstvo u privatnom ili javnom životu. Također se ova napetost ne rješava aristotelijanskom umjerenošću tzv. „zlatne sredine“; već se kršćani bore za suradnju u Božjem projektu uvođenja Kraljevstva u svijet time da ga opslužuju darovima i plodovima Duha po kojem se uvođenje odvija. No kada u toj suradnji podbace, ne skrivaju se u zloj savjesti već iskreno i autentično, zajedno s Duhom kao Kristova zaručnica u čežnji zovu: „Dodi Gospodine Isuse!“ (Otk 22,17.20b).

Literatura

- Braudel, Ferdinand (1990). *Civilizacije kroz povijest*, Globus, Zagreb.
- Bruce, F. F. (1995). *The Spreading Flame – The Rise and Progress of Christianity from it's First Beginings to the Conversion of the English*, The Paternoster Press, Carlisle.
- Crossan, John Dominic (2007). *God and Empire – Jesus against Rome, Then and Now*, Harper One, New York.
- Fee, Gordon D. & Stuart, Douglas (1999). *Kako tumačiti Bibliju - vodič za razumijevanje Svetoga pisma*, Izvori, Nakladni zavod Evanđeoske Crkve Osijek, 1999.
- Jakulj, Ivan (2009). Brak i obitelj u okružju relativizma. Kanonsko-pravni osvrt, u: Mijo Nikić/Kata Lamešić (urednici), *Diktatura relativizma – Zbornik radova znanstvenog simpozija održanog u Zagrebu 16. lipnja 2007.*, Religijski niz: knjiga 12, Zagreb.
- Jambrek, Stanko (2003). *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*, Bogoslovni institut, Zagreb.
- Kale, Eduard (1999). *Hrvatski kulturni i politički identitet*. Zagreb, Pan-liber.
- Kerovec, Roko (2008). Kristovo uskrsnuće i eshatološka vizija Božjeg kraljevstva kao platforma evangelizacijske prakse: izazovi i mogućnosti evanđeoskog poslanja, u: Stanko Jambrek (ur.), *Kairos, Evanđeoski teološki časopis*, god. 2 (2008), br. 2., str. 249-266.
- Lindsay, D. Michael (2007). *Faith in the Halls of Power – How Evangelicals joined the American Elite*, Oxford University Press.
- McGrath, Alister (2006). *Uvod u kršćansku teologiju*, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb.
- Neusner, Jacob (2000). *A Rabbi Talks with Jesus*, McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston.
- Opća deklaracija o ljudskim pravima, www.amnesty.hr/opca_deklaracija, posjet

21. svibnja 2009.

Suvremeno evanđeosko gledište rimokatoličanstva, dokument 8. opće skupštine Svjetske evanđeoske alijanse, Singapur, 1986., u: Stanko Jambrek (ur.), *Kairos, Evanđeoski teološki časopis*, god. 2 (2008), br. 1., str. 145-181.

Udruga GROZD – Glas roditelja za djecu. www.udruga-grozd.hr, posjet 22. svibnja 2009.

Vladin ured za ljudska prava – Djelokrug rada ureda. www.ljudskaprava-vladarh.hr, posjet 22. svibnja 2009.

Wright, N. T. (1992). *Christian Origins and the Question of God, tom 1: The New Testament and The People o God*, Fortress Press, Minneapolis.

Wright, N. T. (1996). *Christian Origins and the Question of God, tom 2: Jesus and the Victory of God*, Fortress Press, Minneapolis.

Wright, N. T. (2003). *Christian Origins and the Question of God, tom 3: The Resurrection of the Son of God*, Fortress Press, Minneapolis.

Evangelism and the Family: A Legitimate Tension

Summary

This article explores the legitimacy of evident tension between the evangelistic and family commissions of evangelical Christians. Legitimacy is sought within the context of wider tensions revealed on the social level of Christianized civilizations, represented here by the Croatian example, as well as within the context of the New Testament writings which greatly influenced it. Theological interpretation of these tensions is offered within the eschatological model of the inaugurated kingdom and is suggested as a frame of reference for their evaluation and understanding. The main argument of the article seeks to show that both successes and failures of evangelical Christians in the area of the integration of family life and evangelistic enterprise equally bare testimony to the truth of the gospel and follow the eschatological dynamics of the New Testament as well as the progress of the history of salvation.

Key words: *family, evangelism, eschatology, Croatia, identity, Church, Kingdom*